

HANS KÜÜTS – IN MEMORIAM

20.12.1932–†06.10.2022

6. oktoobril lahkus meie seast Eesti Teaduste Akadeemia akadeemik, Jõgeva Sordiaretusjaama (instituudi) kauaaegne direktor Hans Küüts.

Hans Küüts sündis (20.12.1932) Põlva maakonnas Suuremetsa külas. Oli Rasina põhikooli (lõpetanud 1947), Tartu I Keskkooli (1951) ja Eesti Põlluma-

janduse Akadeemia (1956. a *cum laude*) vilistlane, kes tegi oma väärika elutöö Jõgeval: algul teaduri-sordiaretajana (1958-1964), siis aretusosakonna juhatajana (1964-1973) ja kauaaegse direktorina (1973-1998). Aastatel 1998-2015 töötas veel osalise tööajaga vanemteadur-konsultandina aidates kaasa asutuse juhtimisel üldküsimumustes ja odra sordiaretuse rühma töös.

Teraviljakultuuride sordiaretajaks õppis Hans Küüts Rootsis Svalöfi Aretusinstituudis (1969-70). Sealnähtu ja õpitu ning kolleegide juures kogetu võttis kokku raamatutes *Odra sordiaretuse uuemad meetodid Rootsis* (Tln., 1971, 152 lk) ja *Kaera ja odra sordiaretus ning seemnekasvatust Soomes* (Tln., 1974, 48 lk). Praktilises sordiaretuses tehtule tagasi mõeldes meenuvad odrasordid 'Toomas', 'Miina', 'Esme', 'Liisa', 'Elo', 'Teele', 'Anni', 'Viire', 'Leeni' ja 'Maali'. Odra agrotehnika alal kaitses ta (1968) ka teaduste kandidaadi kraadi. Lisaks odra aretamisele on Hans Küüts andnud kaaluka panuse ka kaera ja suvinisu sordiaretuses. Ta on 6 kaerasordi ja 2 suvinisusordi kaasautor.

Tartus keeltekoolis omandatud hea inglise keele oskus võimaldas tal omal ajal osaleda rahvusvahelises suhtluses. Ta oli esimene eestlane, kes võeti Euroopa Sordiaretajate Ühenduse (EUCARPIA) liikmeks (1974), on olnud seal aastatel 1981-2000 odra ja 1989-1994 kaera geneetika ning sordiaretuse rahvusvaheliste sümposioonide organiseerimiskomitee liige, korduvalt juhatanud rahvusvahelisi sordiaretusalaseid sümposioone ja esinenud ettekannetega. Oli rahvusvaheliselt tuntud, mis võimaldas luua head suhted aretustööks nii vajalikke katsemasinaid ja laboratooriumi aparatuuri tootvate firmadega ja nende omanikega. Teiselt poolt vene keele valdamine, hea suhtlemisoskus ning rakendatud diplomaatiavõtted kindlustasid omal ajal vajalikud ostud ka Moskvapoolse valuutarahaga. Direktoritöö lõpetamisel oli Hans Küütsi juhitud Jõgeva Sordiaretuse Instituut üks paremini katsetehnikaga varustatud uurimisasutusi mitte ainult Eestis vaid ka kogu Nõukogude Liidus.

Jõgeva Sordiaretusjaama (aastast 1992 instituudi) direktorina kulutas Hans Küüts palju energiat asutuse väljaehitamisele. Praegune Eesti Taimekasvatuse Insti-

tuut Jõgeval töötabki põhiliselt neis hoonetes, mis valmised Hans Küütsi direktorina töötamise ajal. Oli ehitaja ja ehituse kvaliteedi suhtes nõudlik. Selleaegsete ehitusmaterjalide kehvale kvaliteedile vaatamata saavutati tase, mis jäi kõigile suurelt kodumaalt Jõgevat külastama tulnud kolleegidele silma.

Tähelepanuvääriv oli Hans Küütsi omaaegne oskus leida andekaid ja töökaid kõrgkoolilõpetajaid sordiaretustöö jätkajaks. See lõi eelduse, et asutus jäi suurte muutuste keerises üldse ellu ja teenib Eesti põllumeest tänaseni. Ka enda aretustöö jätkaja kasvas tal välja omast perekonnast. Tütar Ülle on tänaseks odra sordiaretuse alal edukalt kaitsnud doktori kraadi ja on juba mitme uue sordi autor.

Akadeemik Hans Küütsi tulemuslik töö sordiaretaja ja asutuse juhina ei ole jäänud märkamata ega tunnustusetu. Juba 42-aastasena omistati talle teenelise teadlase aunimetuse (1974). Ta on pälvinud (kollektiivi liikmena) kahel korral, mõlema riigikorra ajal (1987, 1999), riikliku teaduspreemia, vabariigi president on tunnustanud tema elutööd V klassi Riigivapi ordeniga (1997) ja Jõgevamaa oma vapimärgiga (2006). Rahvusvaheline teadusüldsus on annetanud talle N. I. Vavilovi mälestusmedali (1987). Ta oli pikka aega Rootsi Svalövi Sordiaretuse Instituudi teadusnõukogu välisliikmeks. Hans Küüts on valitud Eesti Teaduste Akadeemia akadeemikuks (1994), Eesti Põllumajandusülikooli geneetika ja sordiaretuse õppetooli professoriks (aastast 1995 emeriitprofessor), Eesti Agronoomide Seltsi presidendiks (juhtinud seltsi aastatel 1991-1997), Eesti Rukki Seltsi seltsi aupsidendiks. Akadeemiline Põllumajanduse Selts on valinud ta auliikmeks (2000), ja määranud elutööpreemia (2002), Jõgeva vald on valinud Hans Küütsi valla aukodanikuks (1998) ja määranud talle elutöö preemia (2002). Siintoodud tunnustuste loetelu ei pretendeeri kaugeltki täiuslikkusele.

Vaatamata kogunenud aastatele jäi Hans Küüts kuni viimase ajani hingelt ikka erksaks, täpseks ja osavõtlikuks kolleegiks, kes suhtles inimestega endiselt talle omasel energilisel, sütitaval ja sõbralikul kombel. Hinnaline, kuid harva esinev omadus inimesel, kes on veerand sajandit juhtinud edukat teadusasutust ja pälvinud samas ridamisi suuri tunnustusi.

Hans Küüts on meile hea näide sellest, kuidas anne ja töökus võimaldavad ka üsna tavalisel talus sündinud ja maakoolis kooliteed alustanud poisil suureks isiksuseks sirguda. Imetlusväärne kunst on aga seejuures lihtsaks maal elavaks inimeseks jääda. Just seda kunsti valdas Hans Küüts, akadeemik, suurepäraselt. Paremini, kui keegi meist.

Mälestus Hans Küütsist kui andekast teadlasest, edukast sordiaretajast, võimekast instituudi juhust, kolleegist ja alati abivalmis sõbrast jääb kõigile, kellel temaga eluteel kokku puutumisi oli, alatiseks püsima.

Ants Bender